

KRITIKA UN BIBLIOGRAFIJA

Skolas grāmatu novērtēšanas komisijas atsauksmes un spriedumi

K. Dēķens, *Iss vēstures kurss. Vidus laiki. Rīgā, 1921. g. Valtera un Rapas izdevums. 72 lapp.*

A. Universitātes pārstāvja, prof. A. Tenteļa referāts

Ari šai grāmatīnai nav priekšvārda un lasītājs nevar zināt autora nolūku, kādam skolnieku vecumam viņa sarakstīta. Pēc nodaļu skaitīšanas, no 19—36, var spriest, ka šī kursa daļa ir domāta, kā pirmās daļas tiešs turpinājums un ka daļījums ir tikai ārēja nozīme. To redzam arī no grāmatīnas chronoloģiskām robežām: iesākas ar 7. g. s., kamēr parasti mēdz iesākt ar 5. Cits jautājums, vai 7. g. s. ir labāks šai ziņā; grūti pieņemams. Pēc Vippera (un arī pēc autora): „ap 700 g. p. Kr. visa Eiropa atgriezās pirmatnējā stāvoklī... Eiropiešiem no jauna vajadzēja sākt mācīties un uzsākt savu dzīvi.“ Ja tas tā, tad jau šie vajadzētu redzēt jaunu laiku iesākumus, ne vidus laiku. Tikai 7. g. s. attelojums nemaz nerāda tādu kultūras putešanu, un tā tas arī nava. Tāpēc 600. gads ir vēl mazāk motivēts vidus laiku sākums, nekā parastās 5. g. s. beigas.

Grāmatīnā ietilpst arī „Baltijas“ vēsture vidus laikos un pat veselas 20 l. p. Tā tad visai citai tā laika vēsturei atliek tik 50 l. p., samēra ņemot par maz, jo 900 gadu intensīvās garīgās un sabiedriskās dzīves vēsturi iespiest 50 l. pusēs nav viegla lieta. Tāpēc arī izķerti spilgtākie momenti: arabieši, Byzantija, Čermaņu tautas un Romas baznīca, Lielā Karļa monarhija, feudalisms, Eiropas rietumi X. un XI. g. s. līdz XII. un XIII. g. s. u. t. t., beidzot ar jauno sabiedrību. Gluži tā pati iekārta, kā Vipperam, izņemot tik Baltijas v. Autors viņam arī citīgi seko, atkārtodams pat kļūdas, kas viņa atrodas.

Tā aizķerti visi svarīgākie momenti, ievesta arī Byzantija, kaut gan novesta tikai līdz 1100. g., beigu posms attēlots tik nedaudzas (5) rindīnās un gluži nemotivēts; nav aizmirsta arī Krievija, ne arī baznīca, tikai jānožēlo, ka pēdējā ļoti īsi, kaut gan mēs zinām, kādu svarīgu vietu tā ieņēma vidus laiku cilvēka dzīvē; viņas loma attēlota vienpusīgi, tendenciozi, vietumis pat naidīgi. Ja viss attelojums būtu pareizs, tad jāprasa, kā tad visi tie miljoni, un atkal miljoni, pie tam veselus gadu simteņus jālvās tā sevi aiz deguna vazāt. Ņemsim kaut baznīcas reprezentantu, bīskapu. Pirmo reizi bīskapu sastopam 9. l. p.: „Bīskapus iecēla no vietējiem augstmaņiem; tie nodarbojās arī ar laicīgām lietām un sprieda par tām.“ Bet ar ko tie nodarbojās citādi, laicīgas lietas izņemot, tas paliek nezināms, vai tikai konciļos lemī? Tad 13. l. p.: „Bieži izcēlas ķildas starp rietumu baznīcas galvu — Romas pāvestu un starp Konstantinopoles patriachu... Romas pāvests nolādēja Konstantinopoles patriachu“ u. t. t.

15. l. p.: „Lielu varu paturēja arī bīskapi, kuŗu parziņā atradās lieli zemes īpašumi un lielas naudas zumas . . .“ Ka tiešām šādi ticības un baznīcas pārstāvji arī bij, to neviens negrib liegt un nostrīdēt, bet vai tad tikai tādi un vai vairums? Bez šīs laicīgās darbības, kas arī viņiem bij veicama, viņi veica arī citu darbu, bet par to grāmatīņa neinformē. Arī misionāru darbības centrs pēc autora atstāstījuma spriežot ir tikt pie muižas: „Misionāri (Bonifacija vadība) devās mūža mežā iekšā un ierīkoja tur laukus un muižas ar visiem saimniecības piederumiem.“ (17. l. p.). Bonifacijs bez tam nokārto franku baznīcas hierarchiju un atkal gādā, „ka jāatdod baznīcai atpakaļ tās zemes . . .“ (17. l. p.). Tajāk 30. l. p.: „slavu tautas, kā čehi un poļi, tika no vācu misionāriem ar kristīgo ticību aplaimotas un Vācijai pakartotas.“ Tā nav objektīva, bet subjektīva faktu vērtēšana.

Tad grāmatīņai trūkst vēsturēm nepieciešamā chronoloģiskā skeleta, kas norādītu uz tekošo attīstību un darītu to saprotamāku; tagad dažreiz pat grūti orientēties. Protams, ka nedomāju, ka visi chronoloģiskie dati būtu bērniem iekājami.

Kas attiecas uz dažādiem individuāliem trūkumiem, tad jāatzīstas, ka viņu nav mazums. Lielais vairums būtu gan griežams uz Vippera birkas, bet tā ka autors viņa nekur nemin, tad viņam jānes pašam šie pārmetumi.

3. l. p. Nestoriešu maldu mācība meklējama viņu christoloģijā, turpretim Marijas dievības noliegšana ir viņa pretnieku izvedums, kas, piem. pašu Nestoriju maz interesēja.

3. l. p. Sirieši uzglabāja taču ne „grieķu literatūru“, bet savu — siriešu. Turpat: „VII. g. s. p. Kr. Vidus jūras piekrastēs notika lielas pārmaiņas, jaunai tautai jaunu ticību un jaunus uzskatus izplatot.“ Taču ne jauna tauta, kā to redzam tālāk, jo tā klejo „vēl šodien tāpat, kā klejojusi Abrama laikos“. Gan nav piemetināts, kad autors domā šos Abrama laikus, bet šis izteiciens taču lietots, lai apzīmētu kaut ko sevišķi vecu.

4. l. p. „Mekā tirgotāji apvienojušies Koraišas sabiedrībā savu interešu aizstāvēšanai.“ Tādas tirgotāju sabiedrības nav Mekā, bet gan koraišu cilts un Muhameds bij no tās. Tai pašā 4. l. p. sastopam 2 reizes autora ļoti iemīlēto vēsturisko faktoru: iedzīvotāju pievairošanos. Visupirms iedzīvotāji tuksnesī pievairojās, „pārākums jāraida projām“; izceļotājus izlietā bizantieši un persieši. Kādā laikā autors to domā? Bizantieši un tāpat arī persieši par robežu sargiem ņēma turpat uz vietas dzīvojošos arabus un ne ieceļotājus. Otrreiz arabi pievairojās ap 600. g. un nu notika milzīgs izceļojums. Kamdēļ tad vēl runāt par muhamedanismu, kāds pamats tad autoram apgalvot: „Šoreiz milzīgu izceļojumu sarīko Muhameds“. (4. l. p.) Tikai pēc tam vairs par iedzīvotāju pievairošanos nedzirdam vairāk kā 1000 gadu, nedzirdam arī par izmiršanu.

Nepareizs ir stāsts 6. l. p.: „Spanijas jūdi, kuŗus apspieda katoļu garīdzniecība vestgotu valsti, griezās pie arābu uzvārtājiem pēc palīga“. Vēsturiskie avoti neapstiprina šādu spriedumu. Vestgotu savstarpējās ķildas un nesaskaņas, kā arī ķildas ar bizantiešiem darija arī bez jūdu aicinājuma uzbrukumu par iespējamu, kā tas arī patiesībā izrādījās Lasot 7. l. p., „Vareni valdnieki bij Damaskas un Bagdadas kalifi“, izliekas, ka šie kalifi ir vienā laika valdnieki, kurpretim Bagdada ir kalifu galvas pilseta tik no 762. g.

Būtu nepareizi domāt, ka laupītāji zog Eiropā ļaudis paši un ved uz Bagdadi. Vairāk kā jašaubas par Bagdadas kulturas iespaidu uz latvie-

šiem. Ka atrasta arābu nauda, tas vēl neliecina par kultūras iespāidu. Autors arī pats tais domās, ka kalifata nauda ierādusēs ar normaņu starpniecību, kas taču iedomājāmo arābu kultūras iespāidu tik attālina.

Neraugoties uz šiem aizrādījumiem, man liekā, ka nodaļa par arābiem pieder pie vissakarīgākām, labāki uzrakstītām un saprotamākām grāmatinā.

Nākošā nodaļa, zem virsraksta „Bicance“, saturs ir visai raibs: iet runa arī par Byzantiju, bet arī par visiem slāviem, par turku tautām, par skandināviem — normaņiem, krieviem. Kāda darišana Byzantijai ar slāvu pirmdzimtiem, Karpatu kalnu ziemeļu nogāzi, kas starp citu ir visai problemātiski, jo ja šī vieta būtu slāvu pirmdzimtene, tad gan še, ja ne visi, tad jau lielais vietu nosaukumu vairums būtu slāviski, bet tas tā nava. Bez tam nava nekādu tiešu aizrādījumu, ka viņiem šī vieta būtu VI. g. s. tapusi par šaura un tie to atstājuši. Tad, kāda nozīme šā laika Byzantijas vēsturē poļiem, polābiem, pomoriem? Šai pašā nodaļā derētu gan aizrādīt, kad Justinians dzīvo un kāda tam, vismaz viņa laikam, kāda nozīme. Pēc tā, kas par viņu sacīts, tas iznāk tik kaŗa virs.

9. l. p. jāatzīmē ir nesaprotams teikums: „No Justiniana laikiem valsts bij saŗukusi uz $\frac{1}{4}$ un sastāvēja vairs tikai no grieķu novadiem“. Tai pašā l. p. ir pretruna uzskatā par ķeizara varu, — no vienas puses to ierobežo koncila lēmumi, bet tūlīn atkal no otras apgalvo, ka ķeizars bijis koncilos par priekšsēdētāju. Pēdejo nu gan viņš reti dara. Vai gan var teikt, ka: „Brīvie zemnieki dzīvoja komunās, pļavas un ganības kopā lietodami, bet laukus savā starpā izdalīdami un pa laikam pārdalīdami“, kāda gan tur komuna? (10. l. p.).

„Kad krievi taisījās uzbrukt Bicancei, tad tiem ridīja virsū pečeņegus, kuŗiem šinī nolūkā bicantieši maksāja meslus (12. l. p.). Runa iet par Svjatoslavu, bet viņa nodomā jau nebij uzbrukt bicantiešiem, tikai palikt uzvarēto bolgaru zemē, kas īstiem zemes kungiem, bicantiešiem, nevarēja patikt. Tad nevar runāt par mesliem, kuŗus Bicantija maksāja pečeņegiem. Meslus ņem no uzvarētā, bet pečeņegi nebij bicantiešus uzvarējuši. Te varētu runāt tik par uzpirkšanu.

Anachronisms ir arī apgalvojums, ka tagad Konstantinopole top par tirdzniecības centru, viņa par tādu bij jau no 4.—5. g. s.

Vladimirs Svētais pieņēma kristīgo ticību un krista tautu 988. g., ne 1088. g. (13. l. p.).

Aplam sacīt, ka „XI. g. s. otrā pusē normaņi viņiem (bicantiešiem) atņēma Itāliju pavisam“, gan tik dienvidus daļu. (13. l. p.).

Pāvesta un Konstantinopoles patriarha strīdus, pareizāki lielās schizas cēlons, nebūt nebij tas, ka „Konstantinopole, kā jaunā Roma, turēja sevi pārāku par veco Romu“. (13. l. p.). Īstais cēlons gan meklējams uzskatu un dzīves dažādībā, kā arī jautājumā par baznīcas galvas amata suprematiju.

Autors saka, ka „ap 700. g. jau stipri izmanāma starpība starp tīriem ģermaņiem un samaisītiem romaņiem, kā valodā, tā arī parašās“. (14. l. p.). Šī starpība bij vienmēr manāma, tā nesākās tik ap 700. g.

Nevar taču teikt, ka „arī romaņu zemēs kultūra bij izzudusi, tirdznieciski sakāri pārtraukti: neredzēja vairs svešu zemju tirgotāju, arī pašu starpā preču izmaiņas tikpat kā nebij“. Ja mēs vien palasāmiēs tā laika

dokumentos, tad redzam, ka kultura minētās zemēs nebij izzudusi, arī tirdzniecības sakari pastāvēja, tāpat sveši tirgotāji nav sveši un par preču maiņu liecina daudzās un dažādās muitas, kas tiek no ķēniņa dāvātas vienam - otram varas viram. Ari nauda nebij „reta lieta“ (14. l. p.), piem. pievedīšu 713. g. diplomu: „ipse pontifex aut agentes sui CC inferendales et alios ducentos auri pagensis, quod ad fiscum nostrum de ipsa villa vel de ipsis curtis suis... reddebantur, debeant transsolvere“. Tā redzam, ka no vienas villa var savākt 400 zelta gabalus — solidus, t. i. ap 7000—8000 zelta franku.

Nauda bij un viņa gāja apgrozībā, tā ka nebij jābaidās, ko ar naudu darīs. Autora tik plastiski iztelota naudas glabāšana, ja tāda būtu notikusi, jau aizrādītu uz lielo vērtību, kādu naudai piešķīra viņas īpašnieks.

Nevar taču apgalvot (17. l. p.), ka kauja pie Puatjē „ilga 7 dienas“...; gan stāsta, ka pretinieki nostāvējuši viens otram pretim 7 dienas un tad Kārlis Martels uzsācis kauju, kas vilkusies visu dienu un mauri nakti atkāpjas.

Kārļa Martela laikos vēl nevar būt runa par Franciju, bet gan par Franku valsti.

Nav pareizs apgalvojums 17. l. p., ka Kārlis Martels nepaklausīgo „bīskapu vietās ielika kareivjus, kas apņēmas piedalīties paši karā un vest līdzī savus pavadoņus“. Bīskapiem bij noliegts ņemt dalību kaujās un to Kārlis M. arī neprasa. Protams, ka bij bīskapi, kas, neraugoties uz aizliegumu, paši piedalījās kaujās.

Turpat autors saka, ka Vinfrids-Bonifacijs izaicinājis no Anglijas palīgus, bet nemin, ka arī viņš pats no turienes, caur ko tiktū atzīmēta tā laika raksturīgā parādība.

Ari VIII. g. s. langobardi neieņem visu Itāliju, kā 18. l. p. apgalvots. Vai ir iespējams vārdu Österreich atvasināt no Ostmark? gan mēdz atvasināt no Austria.

Nevar jau Kārļa M. laikā runāt par bruņiniekiem, kā arī par to, ka tie ir galvenā kara pulku sastāvdaļa, jo vēl Kārļa L. laikā tas tā nava. Pie tam bruņots jātnieks vēl nav bruņinieks.

Jāaizrāda, ka vasalis senjoram nodokli nemaksāja, bet gan nedaudzos gadījumos sniedz naudas pabalstu: kad izprecina meitu, kad dēls top par bruņinieku, kad senjors krit gūstā un vēlākā laikā arī kad senjors dodas krusta karā. (22. l. p.).

Nevar taču sacīt, ka feods pārvēršas par dzimts īpašumu, jo tālīn nākošais teikums skan: „Vasaļiem mainoties vajadzēja tikai senjora apstiprinājuma“, tas taču norāda, ka dzimtsīpašuma nav.

23. l. p. jāizlabo IX. g. s. par XI. g. s., jo Kanuts Lielais valda 1018.—1035. g.

27. l. p. autors tura par klūniešu nolūku „pacelt garīdznieku nozīmi“; šī nozīme varēja tik iztect no galvenās domas: pacelt pašu garīdzniekus, viņa iekšējo un ārējo dzīvi, uz šo iekšējo pusi grāmatā nav aizrādīts.

Pāvestam Gregorijam VII. nevar pierakstīt 1059. gada pāvesta vēlēšanu dekretu. Ari ķeizars, patiesībā ķēniņš, nav izslēgts no vēlēšanām, izņemot ārkārtējus gadījumus. (25. l. p.).

Gregorijam neizdodas pakārtot visu Itāliju, jau normaņus ne un tikpat maz arī Lombardiju. Heinrichu IV. cīņu laikā ar Gregoriju nevar saukt

par ķeizaru, jo tas viņš nebij, arī autors pats vēlāk saka, ka viņu kronē par ķeizaru.

25. nodaļā iet runa par pilsētu celšanu un krusta kariem. „Zemkopība ražoja maz, bet iedzīvotāji stipri vairojās. Zeme vairs tos nepanesa. No tam radās lielas pārmaiņas (XI. g. s. beigās): jauna ražošanas veidu meklēšana dzimtenē, izceļošana...“ Vispārī autors šē uzsāk par agru un brīvi konstruē apstākļus, jo 11. un 12. g. s. sašķīst lielās dominīalsaimniecības un no jauna sāk atgriezties pie mazsaimniecībām, atdodot zemi uz renti par naudu. Kāpēc arī zeme var panest vairāk, nekā agrāk. Iedzīvotāju skaits aug pēc miera gadiem Štaufenu laikos, 12. g. s. otrā pusē līdz 14. un 15. g. s. Kādi bij jaunie ražošanas veidi? Dzelzs rūpniecība, kuņu izsauca bruņniecības pieprasījums. Taču otrādi: attīstījusies dzelzs rūpniecība deva iespēju bruņoties plašākos apmēros. Pirmo amatnieku noņemšana pie klosteriem, bīskapu dzīves vietām un zemuļiem nebūt nenāca no darba dalīšanas principa. Kāpēc gan „baznīcai vajadzēja visvairāk rūpniecības ražojumu“?

Nekādi nevar par krusta karu iemeslu atkal uzskatīt iedzīvotāju vairošanos, tāpat kā krusta karus nevar nosaukt par „lielisku izceļošanu uz svēto zemi“. (27. l. p.), jo kāda tad nozīme bij mantas apsargāšanai par prombūšanas laiku, parādu maksāšanas atlikšanai? Lielā daļa arī atgriezās uz māju. Galvenais dzinulis bija taču reliģiskā sajūsmiņāšanās. Sajūsmiņās gan vairāk dienvidnieki, ne „visa Eiropa“, Vācija vispārī ņemusi mazu daļību, un pavisam ne par grēku piedošanu, baznīcas svētību un mantas apsargāšanu, kā to domā autors. Nosaukt krusta karus par „īstu tautu pārvietošanu“ nevar, tad gan nodibinājušos koloniju liktenis austrumos būtu citādāks, viņu apsargātāju skaits būtu audzis dabiski un nevajadzētu pārstāvēgi palīga spēkus no Eiropas.

Aplamu priekšstatu modina arī teikums, ka priekš krusta kariem „iedzīvotāji salasījās pa tūkstošiem un ar ieročiem rokā lūdza Dievu pie Kristus kapa“. (27. l. p.).

Garīgo ordeņu izcelšanās (29. l. p.) zīmēta maldinoši. Tā nemaz nebij, ka „Jeruzalemē nokļuvušie bruņinieki pēc tautībām apvienojās brālībās jeb ordeņos...“ Piem., tempļa ordenis nodibināts tik no 8 bruņiniekiem, tie taču nebija visi Jeruzalemē nokļuvuši bruņinieki, pie tam tāļaki locekļi tiek vervēti Francijā. Tapat arī Johanitu ordenis cēlies Sicīlijā pie Amalfi pilsētas, tad pārcēlies uz Jeruzalemi, viņā ir arī vācieši.

Tai pašā 29. l. p. iet runa par Brešas, ne Bresčijas, Arnoldu, kas nostājies pret pāvesta laicīgo valdību, kam pievienojušas plašākas aprindas un iecēlušas „svēto zenatu“. Sacer senatus bij Kāpitoliijā ierīkots agrāk, jau 1143. g. un pie tā Arnoldam nav nekādas daļības.

30. l. p. lasītājs dabū neskaidru ainu par Fridricha I. Barbarosas cīņām un panākumiem. „Itālijas pilsētas paturēja brīvību“ ir pareizs tik no 1177. gada līdz 1183. g., t. i. pa pamiera laiku līdz Konstances mieram. Ķeizara suverenitāte paliek par Lombardijas pilsētām: konsulu investitūra ik 5 gadi un augstākā jurisdikcija svarīgākās civillietās un visās krimināllietās. Pret pāvestu bij citādi, jo pāvestība vispārī uzvāreja, bet ne tik daudz tieši pār Fridrichu, jo tas paturēja visas savas ķeizara tiesības. Tāpēc nevarēsīm teikt, ka „Fridrichs bij cīņu zaudējis“.

26. nodaļu autors uzsāk ar vēstures likumu: „Naturalai saimniecībai valdot, cilvēku daudzums zemei nav panesams“; kā ar to zemes nepane-

šanu, to labi nesaprotu, bet varbūt, ka tāds likums kādreiz var tikt pierādīts, tikai naturalās saimniecības nava apskatāmā laikmetā. Jau no Kārļa L. laikiem nevar runāt vairs par naturalo saimniecību kā par dominējošo formu (sk. A. Dopša pētījumus), tālab par XII. un XIII. g. s., par kuņiem iet runa, jo mazāk to varēsīm teikt. Protams, ka šai laikā bij jau pārgājuši arī uz ražīgāku saimniecības kārtību.

31. l. p. autors domā, ka slavi sacēlušies tad, kad vācieši taisījušies uz krusta kaŗu Palestīnā, un min pa cēloni slāvu naidu pret vāciešiem. Sacelšanās gan notika, bet tikai tad, kad slavi dabūja dzirdēt, ka pret viņiem arī gatavojot krusta kaŗu. Tā tad viņu sacelšanās bij atbilde.

32. l. p. tiek nepareizi raksturoti sakši: „sakšiem bij bail no jūras“, bet autors te piemirsis, ka tikai par jūru bij Anglija pieejama un sakši taču to iekaroja.

Jāaizrāda, ka Visbi pilsēta bij vācu dibinājums un vācu tirdzniecības centrs, ne normaņu. Kāda tauta gan austrumos nodarbojās ar ziepju vārišanu? (32. l. p.).

Vai tiešām vācu tirgotāji tik sistematiski un apdomīgi rikojās: priekš top kungi Visbijā, tad „nu bij pienācis brīdis izplatīt vācu valdību Baltijas jūras austrumu piekrastē, tagadējā Baltijā...“

Ko nozīmē: „Latvieši nebij vēl apvienojušies vienā tautā“? Cik tāļu latvieši ir latvieši, viņi nevar būt dažādās tautās.

36. l. p. autors sniedz pārskatu par pāvestības attīstību un viņas varas pieaugšanu, ko ved sakarā ar naudas saimniecības nodibināšanos. Pēc teksta spriežot šis process notiek tai pašā laikā, kad kolonizācija, bet tā taču ir naturalās saimniecības sekas. Tā autors krit pretrunā. Bez tam ir nepareizi tāda veidā raksturot pāvestu kā kapitalistu, kā autors to dara un apgalvot, ka „tirgotāji uzņēmās šo naudu ievākt“, t. i. katoļu baznīcas nodevas, krusta kaŗu nodokli u. t. t.

Nava patiesībā tās saites starp Romas baznīcas bagātību un pāvesta varu, kādu mums tēlo autors, sacīdams: „Par vislielāko kapitalistu ticis, pāvests tapa par visaugstāko valdnieku zemes virsū“. Pēc šīs varas pāvesti cīnījās gadu simteņus un, ķeizara varai sabrūkot, arī nāca pie tās, tur kapitalismam nav nopelna. Kāpēc autors 37. l. p. nosauc 1204. g. Baltijā dibināto ordeni par „šķēpnešu bruņnieku ordeni“, kur mums jau ir pazīstams nosaukums?

Aizrādišu vēl, ka 42. un 43. augšā l. p. nav domājamas skolas grāmatā aiz lietī īpašvārdu daudzuma. Tālāk par Baltijas lietām, kaut gan tur ir ļoti daudz kļūdu, nerunāšu, atstāju tās apskatīt savam koleģim.

48. l. p. jāstrīpo aizrādījums uz V. Tellu, kā Šveices brīvības izcīnītāju. Turpat nesaprotama vieta: „Habsburdziešu karaļi mainījās ar Luksemburdziešiem...“ Kur? pēc teksta varētu domāt, ka Šveicē. Un vai tad viņi abi („šie“) ieguva Brandenbūrgu un Čehiju? Tūras archibiskapa vietā jānāk Triras. Turpat autors min 1000 valsts bruņnieku, kuŗi „neatzina vairs neviena kunga par sevi“; ja runa iet par firstiem, tad autora teikums pareizs, bet autors domā ķeizaru, un to taisni šie bruņnieki atzina par savu kungu.

50. l. p. Žakerija nav attēlota pienācīgi skaidri. No sava vidus Žakerija gar neizvēlē ķēniņu, bet par tādu izraugās Navarras ķēniņu Kārli I. Tāpat Marsels krit Parīzē jau priekš dofēna Kārļa atgriešanās tur.

52. l. p. sacīts, ka „Richards Lauvas sirds... aizgāja krusta karā un tur palika“, nē, atnāca atpakaļ, gan ar lielām likstām, un krita Francijā.

59. l. p. lasam: „XIII. g. s. katoļu baznīca bij valdniece pār visām Eiropas rietumu valstīm ar milzu ienākumiem un lielu ierēdņu baru. Tā bij spraudusi sev par mērķi iekarot Sv. zemi, kā arī apkarot neticību. XIV. g. s. šo mērķu vairs nebij. Pāvestam kā valdniekam, viņa galmam, kardināliem un kanceļajai nebij vairs itin nekādu mērķu; tie bij pat pametuši Romu un apmetušies Francijā“. Šie teikumi it skaidri rāda, cik maz autoram šī laikmeta faktu zināšanu un cik daudz viņš stāv atkarībā no sava viedokļa un brīvās, nevēsturiskās konstrukcijas. XIII. g. s. nav katoļu baznīca bijusi valdniece pār „visām Eiropas rietumu valstīm“, jau pār Vāciju ne. Bez minētiem mērķiem taču vēl bij vispāri baznīcas mērķi, kas paliek kopā ar neticības apkaņošanu arī XIV. g. s. Tālab nevar apgalvot, ka XIV. g. s. „šo mērķu vairs nebij“ un vēl mazāk, ka „nebija vairs itin nekādu mērķu“ un ka aiz tādās bezmērķības jāatstāj Roma. To nu gan viņi nedara bēgdami no bezmērķa dzīves, bet uz spiedienu no Francijas puses; še Avinjonā dzīvodami tie gan ieguva jaunu mērķi: tikt atpakaļ uz Romu.

Beidzamā nodaļa nosaukta: Jaunā sabiedrība. Še aizrādīšu tik uz tādām vietām: „Viņi (florentieši) vispirmie Eiropā kala zelta naudu“. Eiropā jau priekš tam, priekš 1252. g., kala Sicīlijā — uncia auri tarinorum, kuŗa dažādās pilsētās bij dažādas vērtības, tā Amalfi pilsētā ir zelta solidi — 4 tari — 80 gramu $16\frac{1}{3}$ karatu zelta, turpretim Mesinā uncia auri tarinorum — 600 gramu. Bez tam Byzantijā zelta solidu kala nepārtraukti. Tikai florentieši visvairāk rūpējās par savas naudas svaru un saturu, caur ko viņu zelta nauda kļuva par plašu maiņas līdzekli visā Eiropā.

Tai pašā 69. l. p.: „republika pārvērtās par monarķiju jeb tiraniju“; nekādā laikā te nav līdzības zīme velkama. Mediči XV. g. s. arī nav pieskaitāmi pie tiraniem, kā autors to definē, viņu valdības forma ir drīzāk līdzīga principatam.

70. l. p. Lorenzo Valla ar savu Konstantina dāvinājuma kritiku nebūt nesatricina „pāvesta laicīgās valsts pamatus“, jo viņai palika neapstrīdāmie karolieši dāvājumi. Bez tam Vallas darbs nav vienīgais un labākais šai laikā (piem. Nikolaus no Kues un Reginolds Peacock), jo vajadzēja tik uzstādīt jautājumu par šī dokumenta īstenību un citas atbildes nevarēja būt, kā negatīva. Arī paši pāvesti nekad nav pretendējuši uz šī dāvinājuma izvešanu pilnos apmēros.

70. l. p. „Pāvesti meklēja izveicīgu rakstnieku, kas viņu tiesības aizstāvētu un pretņiekus apkarotu“. Vai tiešām vērts šo faktu atzīmēt, bez tam šis teikums faktiski nepareizs, jo pāvestu rīcībā bij vienumēr spēki, kādus tiem vajadzēja.

Gribētos zināt, kuŗos „vecos pagrabos atrada daudz šīs dārgās mantas“, t. i. aizmirsto Romas rakstnieku darbus. Gan klosteru bibliotekās, bieži bez pienācīgas uzraudzības, bet ne vecos pagrabos, kuŗus tad uzmeklē.

Arī viens otrs no 71. l. p. minētiem humanisma ideāliem nav humanisma laikmetā atronami, bet gan daudz vēlāk, tā laimes ideāls: „Zemes virsū nodibināsies laime, kad cilvēki izpētīs dabas likumus un taps par tās valdniekiem“.

Aizrādišu uz dažiem termiņiem, ar kuriem nevaru būt vienis prātis: Kaleja — Kalē, Puatjeja — Puatje un daudz citu.

Vispāri jāsaka, ka šai grāmatiņā nav kļūdas tāda nospiedoša vairumā, kā pirmā daļa, bet par to paša grāmatiņas uzbūve ir neizdevusies un pats darbs paviršāks. Autors nav planu izdomājis un viela tā sakārtota, ka tik retās vietās paspīd attīstības linija. Vēl vairāk sarešģī attēlojumu autora vairāk manāmā tendence atstāstīt faktus loģiskā ceļā, neievērojot viņu īsto stavokli un savstarpējās attiecības vēstures tiešamībā. Par grāmatiņas sistematiskām daļām jāsaka tas pats, kas tika teikts par pirmo daļu, ka katrs sistematizējums nav attiecinams uz kādu noteiktu laiku, kāpēc viņa nozīme stipri mazinās, tas karājas starp patiesību un nepatiesību, jo raksturojums, kas VII. g. s. pareizs, var būt IX. g. s., nerunājot par XI. vai XII. g. s., nepareizs, bet tā iznāk, ja ņemam kauču Byzantijas piemēru.

Pie grāmatas pārstrādāšanas būtu jāizlabo pati struktūra, tad sistematizēšanā un formulēšanā jābūt vairāk noteiktības un skaidrības, bez tam jāizskauž tendence, jo tā neder mācības grāmatā vienai, no kuņas puses tā nāktu. Bez tam Latvijas vēsture būtu atsevišķi izdodama. Ja viss augšā minētais tiktu ievērots, tad grāmata varetu noderēt.

B. Skolotāju pārstāvja J. Bērziņa atsauksme

K. Dēķena „Iss vēstures kurss. Vidus laiki“ ir līdzīgs „kurša“ pirmajai daļai: „Senie laiki“. Kā tur, tā arī še ir tāda pati konspektīva vispārēja uzbūve, vienkāršošana, pārejoša pat tendencē, faktu izpratnē un novērtēšanā, jēdzienu skaidrības un noteiktības trūkums.

Vēstures mācības grāmatas sastādītājam un vēstures pasniedzējam skolā nav nekad savā darbā jāaizmirst, ka vēstures uzdevums skolā ir ne tikai formēla skolnieku garīgo spēju attīstīšana, bet arī praktisks. Mums ir vajadzīgi pilsoņi, un no humanitāriem priekšmetiem, kuriem viņi jāgatavo, vēsturei piekrit galvenā loma. Dzīvi saprast, lai viņu pārvaldītu — tā ir vēstures skolotāja devīze. Mūsu laikos nav tādu fatalistu, kas noliegtu cilvēka personas darbības nozīmi dzīvē. Ka cilvēks var veidot dzīvi, to atzīst pat karstākie vēsturiskā materialisma piekritēji. Strīds var būt ne par iespēju veidot dzīvi, bet tikai par šās iespējas robežām. Un cilvēks vienmēr rīkojas savā apzinīgā darbībā tā, kā viņš lietu saprot, viņa apzinīgo darbību noteic viņa zināšanas un spējas šās zināšanas izmantot, patstāvīgi domājot. Mūsu jaunajā pilsoņu darbībā vēl ir ļoti maz sabiedrisku zināšanu, tāpēc viņā ir tik daudz neapzinīguma un uz šā neapzinīguma uzplaukušas demagoģijas. Par sabiedriskām lietām vēl arvienu domā, ka viņu veikšanai vajadzīgas ne tik daudz zināšanas, kā laba griba, un uz vēsturi vēl arvienu skatās, kā uz bagātu arsenālu, kur var atrast līdzekļus dažādo politisko nolūku attaisnošanai. Dabas zinību arodā tādas lietas parasti vairs nehotiek. Skolā jāaudzē pilsoņi. Skolnieki jāmaca ne ticēt, bet patstāvīgi un skaidri domāt, īpatnēji uzverot reālo dzīvi. Skolotāja uzdevums ir ne iezūzināt skolnieku ar gatavām receptēm, bet mācīt analizēt un sintezēt, aizrādot uz dzīves dažādībām, modinot skolniekos metodiskās šaubas un dziņu pēc jaunām atziņām. Šā uzdevuma realizēšana krit gan vairāk uz pasniegšanas metodi, bet daļa no viņa krit arī uz skolas grāmatu. Skolas grāmatā vajag ietēpt pareizu un skaidru domu skaidrā, noteiktā valodā. Ja autora jēdzieni ir tumši, izplūstoši, tad no viņa maz ko var